

PRITARTA

Palangos miesto savivaldybės
tarybos 2011 m. _____ d.
sprendimo Nr. _____ punktu

PATVIRTINTA

Palangos lopšelio – darželio „Sigutė“
direktoriaus 2011 m. _____ d.
įsakymu Nr. _____

PALANGOS LOPŠELIO – DARŽELIO „SIGUTĖ“ 2012 – 2014 METŲ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Oficialus pavadinimas – Palangos lopšelis-darželis „Sigutė“, trumpasis pavadinimas – lopšelis-darželis „Sigutė“ (toliau tekste – Mokykla). Teisinė forma – biudžetinė įstaiga. Grupė ir tipas – ikimokyklinio ugdymo mokykla. Adresas – Mokyklos g. 19, Palanga, LT00303, tel. (8-460) 45 577, (8-460) 45 597, el. pašto adresas l.d.sigute@gmail.com.

2. Vaikai ir jų poreikiai. Mokykloje ugdomi vaikai nuo 1 metų iki mokyklinio amžiaus, veikia 3 grupės: ankstyvojo ugdymo grupė – nuo 1,5 iki 3 metų; mišri ikimokyklinio ugdymo grupė – nuo 3 iki 5 metų ir mišri priešmokyklinio ugdymo grupė – nuo 5 iki 7 metų. Mokyklos veiklos trukmė – 10,5 val. per dieną (prailgintos darbo dienos grupės – 12 val.).

3. Lopšelio-darželio „Sigutė“ savitumas. Veiklos viešumas, demokratiški pedagogo – ugdytinio – šeimos santykiai, kur pedagoginė sąveika vyksta bendravimo ir bendradarbiavimo principu.

4. Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas. Mokykloje dirba bazinį išsilavinimą ir aukštą kvalifikacinę kategoriją turintys, kompetentingi, gebantys keistis, aktyviai ieškantys naujovių ir jas įgyvendinantys pedagogai.

5. Regiono (aplinkos savitumas). Gyvenvietė įsikūrusi prie jūros, unikali gamtos ir kultūros paminklais: L. Pranaitytės skulptūra „Žvejo dukros“, Alkos kalnu, Švenčiausios Mergelės Marijos Jūros Žvaigždės bažnyčia, Šventosios uostu ir kt.

6. Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai. Mokykloje stengiamasi užmegzti ir palaikyti draugiškus, atvirus, neformalius santykius, išklaudyti šeimos nuomonės ir atsižvelgti į pageidavimus, asmeniškai informuoti tėvus apie vaiko ugdymo(si) pasiekimus, drauge spręsti iškilusias problemas, supažindinti šeimos narius su galimybe prisidėti prie vaiko ugdymo ir siekti aktyvaus bendradarbiavimo.

7. Požiūris į vaiką ir jo ugdymą. Saugoti ir stiprinti vaiko fizinę ir psichinę sveikatą ir tenkinti su tuo susijusius poreikius. Padėti formuoti bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiams. Plėtoti vaiko estetinį, meninį jautrumą, ugdyti gebėjimą išreikšti savo patirtį, taikant įvairius meninės raiškos būdus.

8. Lopšelio – darželio „Sigutė“ ikimokyklinio ugdymo programa (toliau tekste – Programa) parengta vadovaujantis Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašu, bei pagrindiniais teisiniais dokumentais, reglamentuojančiais ikimokyklinio ugdymo(si) veiklą: Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, Vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu, Vaiko gerovės politikos koncepcija, Lietuvos Respublikos Konstitucija ir lopšelio-darželio „Sigutė“ nuostatais.

II. PAGRINDINIAI UGDYMO PRINCIPAI

9. Programa parengta vadovaujantis pagrindinėmis nuostatomis. Kokybiško ugdymo siekimas, vaiko asmenybės raidą skatinančios ugdomosios aplinkos kūrimas, aktyvus šeimos dalyvavimas ugdymo(si) procese, bendruomenės įtraukimas į įstaigos gyvenimą. Nuolatinis pedagogų profesinis tobulėjimas.

10. Ikimokyklinis amžius labai svarbus žmogaus tapsmui ir asmenybės pagrindams susiklostyti. Vaikams turi būti keliami pamatuoti reikalavimai ir suteikta galimybė ugdytis taip, kad būtų sudaryta maksimali ugdymo(si) sėkmės galimybė. Suaugusiųjų vaidmuo – padėti vaikams nugalėti kliūtis tobulėjimo kelyje. Šiuolaikinis ugdymas grindžiamas supratimu, kad ugdymas(is) yra konstruktyvi paties individo veikla sudarant jam ugdymo(si) sąlygas bei suteikiant paramą. Vaikai ugdomi remdamiesi sukaupta patirtimi, įgūdžiais bei jiems būdingais pasaulio pažinimo ir mokymosi būdais. Pedagogas privalo parinkti ugdymo metodus, kurie tenkintų individualius vaiko poreikius, todėl Programa remiasi tokiais šiuolaikinio ugdymo kryptimis, kaip humanizmas, progresyvizmas ir konstruktyvizmas. Programa orientuota į Europos šalių švietimo sistemų išvadas apie vaikų raidos pokyčius „čia ir dabar“, ugdymo modelių lankstumą gerbiant vaikų patyrimą, tėvų lūkesčius, šeimos kultūrą ir tradicijas.

11. Vadovaudamiesi humanistine kryptimi siekiame:

11.1. teigiamos vaiko savivertės;

11.2. atvirumo patirčiai;

11.3. mokėjimo įvardinti ir valdyti savo jausmus, poelgius;

11.4. kurti ir laikytis bendrai priimtų vertybių ir bendravimo normų;

11.5. partnerystėje paremtų, draugiškų pedagogo ir vaiko santykių;

11.6. suteikti kuo daugiau erdvės vaiko saviraiškai;

11.7. vystyti vaiko gebėjimą mokytis, rasti sau reikalingą informaciją.

12. Vadovaudamiesi progresyviojo ugdymo(si) kryptimi siekiame:

12.1. gerbti ir įvertinti kiekvieno vaiko individualumą;

12.2. sudaryti sąlygas dirbti savo tempu ir pagal savo jėgas;

12.3. sudaryti galimybę laisvai rinktis veiklos formas;

12.4. gerai žinoti vaiko raidos ypatumus ir dėsningumus;

12.5. mokėti organizuoti socialinę sąveiką, lemiančią emocinę ir pažintinę raidą;

12.6. remtis vaikų pomėgiais ir poreikiais vystant jų tolesnę pažinimą;

12.7. tinkamai parengti aplinką įvairių poreikių ir gebėjimų vaikams.

III. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

13. Tėvų ir pedagogų bendravimas ir bendradarbiavimas grindžiamas pasitikėjimu, abipuse pagarba bei dėmesiu. Namai ir šeima formuoja vaiko įpročius, nuostatas, vertybes, kurios gali būti puoselėtinios arba koreguotinos. Bendraujant ir bendradarbiaujant su ugdytinių šeimomis, kuriama Mokyklos kultūra, vertybės, tradicijos, užtikrinama ugdymo tąsa ir kokybė. Sąveikoje su šeima vadovaujamas principu: viskas daroma vaikų labui. Bendraudami ir bendradarbiaudami su šeima pedagogai siekia šių tikslų:

13.1. užmegzti ir palaikyti draugiškus, atvirus, neformalius santykius;

13.2. susipažinti su šeimos kultūra, tradicijomis ir drauge ieškoti bendrų ugdomojo poveikio vaikui priemonių;

13.3. išklausti šeimos nuomonės ir atsižvelgti į pageidavimus;

13.4. asmeniškai informuoti apie vaiko ugdymo(si) pasiekimus, drauge spręsti iškilusias problemas;

13.5. supažindinti šeimos narius su galimybe prisidėti prie vaiko ugdymo lopšelyje-darželyje ir siekti aktyvaus bendradarbiavimo su lopšelio-darželio personalu;

13.6. atskleisti šeimai vaiko gyvenimo Mokykloje sąlygas ir ypatumus.

14. Realizuodami Programos tikslus ir uždavinius, pedagogai siekia pozityvių bei konstruktyvių santykių su šeima ir vadovaujasi šiais principais:

14.1. pozityvumo – sutelkti dėmesį į stipriąsias šeimos puses, veiklą organizuoti taip, kad ji būtų maloni tiek tėvams, tiek pedagogui; siekti, kad sąveiką lydėtų teigiamas tarpusavio ryšys, gebėti parodyti šeimai, kad ji yra stipri ir daug kur gali padėti;

14.2. nuoseklumo – suvokiant grupės ypatumus, laipsniškai įvesti šeimą į grupės gyvenimą, priminti, kad viskam reikia laiko;

14.3. individualizavimo – šeimos yra skirtingos savo interesais, planais ir pajamomis;

14.4. įsipareigojimo – jausti atsakomybę už tėvams teikiamą informaciją apie vaiką ir duotus įsipareigojimus;

14.5. objektyvumo – apibūdinant vaiką, surinkti kuo daugiau tikslesnės ir išsamesnės informacijos apie jį, vengti išankstinių nuostatų;

14.6. konfidencialumo – neskleisti konfidencialios informacijos apie vaikus bei jų šeimas už įstaigos ribų;

14.7. pasitikėjimo – pedagogas turi išsaugoti tėvų pasitikėjimą.

IV. UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

15. Lopšelio-darželio „Sigutė“ Programoje numatytas ugdymo turinys nevaržo pedagogo, leidžia kūrybingai organizuoti veiklą, ją įvertinti ir koreguoti atsižvelgiant į kiekvieno vaiko amžių, patirtį, vaiko bei grupės individualumą. Pedagogai gali laisvai rinktis ugdymo būdus bei metodus, lanksčiai, kūrybiškai taikyti siūlomą ugdymo turinį planuodami veiklą, parinkdami ugdomąją medžiagą ir kt.

16. Turinio pasirinkimo principai:

16.1. aktualumo – pagal principą „čia ir dabar“, noriu, reikia;

16.2. vertybinių nuostatų ugdymo – bendrųjų pozityvių asmeninių vertybių nuostatų formavimui(si);

16.3. prieinamumo – pagal vaikų amžių, individualų augimo tempą, ritmą, patirtį bei galimybes;

16.4. socialinio kultūrinio kryptingumo – išnaudojant susidariusias galimybes vaikų socializacijai, integracijai į pasaulio ir tautos kultūrą, etninei savimonei skleisti;

16.5. integralumo – turinys orientuotas į visuminį vaiko ugdymą;

16.6. tęstinumo – patirtis iš namų ar kiemo - į lopšelių-darželių ir t.t.

17. Atsižvelgiant į įstaigos veiklos specifiką, Mokyklos ugdymo(si) programa papildoma projektine veikla. Projektai numatomi ir keičiami atsižvelgiant į vaikų amžių, poreikius ir tėvų lūkesčius.

18. Ugdymo turinys orientuojamas į komunikavimo, sveikatos, pažinimo, meninę ir socialinę kultūrinę kompetencijas ir planuojamas savaitei. Skiriamas dėmesys individualioms ugdymo(si) kompetencijoms vaikų veiklą (individualių, organizuotų, spontaniškų) metu. Planuojant ugdomąją veiklą savaitei, numatoma pagrindinė tema, veikla ar kita, o jeigu vaikai susidomi ir turi idėjų, temos nagrinėjimas pratęsiamas. Temas ugdomajai veiklai siūlo vaikai, tėvai, pedagogai. Jos gali būti plėtojamos atsižvelgiant į metų laikus, kalendorines šventes ar svarbius artimiausios aplinkos įvykius.

19. Programos tikslas ir uždaviniai įgyvendami taikant aktyvius ugdymo(si) metodus: žaidimą, patirtinį mokymąsi, „minčių lietu“, probleminių situacijų sprendimą, atvirus klausimus, kuriant knygeles, plakatus, vykdant gamtos stebėjimus, rašant dienoraščius, kaupiant medžiagą teminėms enciklopedijoms, dalyvaujant išvykose, ekskursijose, kviečiant į ugdomąją veiklą šeimos narius, socialinius partnerius.

20. Ugdomąją veiklą numatoma planuoti metams, ketvirčiui ir savaitei orientuojantis į ugdytiną komunikavimo, sveikatos, pažinimo, meninę ir socialinę – kultūrinę kompetencijas.

20. Pagrindinė vaikų ugdymo(si) organizavimo forma yra įvairi vaikų veikla:

20.1. visos grupės („ryto ratas“, bendravimo, knygelių skaitymo valandėlė, atsipalaidavimo (meditacijos, poilsio) minutės, varžybos, ekskursijos, renginiai ir kt.);

20.2. mažos grupelės (žaidimai, bendri kūrybiniai darbai, eksperimentavimas, diskusijos, pedagogo ir specialistų (logopedo, psichologo ir kt.) bendravimas su keliais vaikais);

20.3. individuali vieno vaiko veikla (savarankiška vaiko veikla ir žaidimai, individualus pedagogo ir kitų specialistų bendravimas su vaiku ir t.t.).

21. Siūlomos ugdymo(si) technologijos:

21.1. Ugdymosi skatinimas sukuriant tinkamą aplinką:

21.1.1. pedagogas sukuria grupėje jaukias erdves vaikų veiklai;

21.1.2. skatina vaikus pasirinkti vietas žaidimams, veiklai;

21.1.3. pripažįstama vaiko teisė rinktis veiklą, buvimo vietą, draugus, laisvai judėti iš vienos erdvės į kitą;

21.1.4. taikomi vaikų dėmesio patraukimo žaislais ir priemonėmis būdai.

21.2. Ugdymas pedagogo pavyzdžiu:

21.2.1. pedagogas taiko įvairius dėmesio atkreipimo būdus;

21.2.2. žaislingai, išraiškingai veikia vaikų akivaizdoje, skatindamas pamėginti daryti tą patį;

21.2.3. pradeda veiklą, kurią savarankiškai tęsia vaikai;

21.2.4. pedagogas, kaip vaikų žaidimų ar veiklos partneris, kartu dainuoja, vaidina, dalyvauja projektuose;

21.2.5. mimika, žodžiais, elgesiu, veiksmais modeliuoja tai, ką tikisi perduoti vaikams;

21.2.6. skatina tėvus dalyvauti ugdymo procese, kad vaikas turėtų galimybę mokytis iš jų patirties.

21.3. Kūrybinė vaiko ir pedagogo sąveika:

21.3.1. pedagogas įtraukia vaikus į veiklą pasiūlydamas gerą idėją, temą, problemą, sumanymą, ką būtų galima veikti, tirti, skatina vaikus interpretuoti, kurti, atrasti, tačiau nereglamentuoja jų veiklos žingsnių;

21.3.2. pedagogas pastebi, gerbia, palaiko vaikų sumanymus, padeda juos išplėtoti, praturtinti;

21.3.3. priimami bendri sprendimai, susitarimai dėl veiklos, bendraujama, bendradarbiaujama;

21.3.4. užduodamas atvirus klausimus, pedagogas netiesiogiai vadovauja vaikų ieškojimams, moko įveikti sunkumus, praturtina jų sumanymus.

21.4. Spontaniškasis ugdymas:

21.4.1. pedagogas pritaria bet kokiai vaiko veiklai, ją gerbia, laiko vertinga patirtimi;

21.4.2. emociškai palaiko vaiko veiklą – pagiria, pasidžiaugia;

21.4.3. naudoja netikėtai susidariusias situacijas ugdymui;

21.4.4. siūlo priemonių vaikų poreikiams ir interesams tenkinti.

21.5. Terapinis ugdymas:

21.5.1. pedagogas taiko atsipalaidavimo būdus;

21.5.2. taiko individualios paramos būdus;

21.5.3. taiko pedagoginius džiaugsmo terapijos metodus;

21.5.4. taiko pedagoginius žaidimo, menų terapijos metodus;

21.5.5. padeda išmokti įveikti sunkumus, spręsti problemas;

21.5.6. taiko prevencinio ugdymo turinį ir metodus.

21.6. Ugdymas ir ugdymasis žaidimu (žaidimas – pagrindinė ir ypatinga vaikų veikla, kylanti iš vidinio impulso veikti, bandyti, tyrinėti; tai vaikų gyvenimo, elgesio ir egzistencijos forma). Žaisdamas vaikas susipažįsta su pasauliu ir mokosi:

21.6.1. pasitikėti dar nepažintais veikimo būdais;

21.6.2. išbandyti visus galimus požiūrius ir poelgius;

21.6.3. išreikšti smalsumo, žavesio, baimės, netikrumo išgyvenimus, orientuotis, pažinti;

21.6.4. atrasti, perprasti, įgyti įvairiapusį patyrimą savaime, susidomėjus, laisvai žaidžiant, tyrinėjant;

21.6.5. perprasti savo ir kitų poreikių ir pomėgių panašumus ir skirtumus;

- 21.6.6. patirti emocijų, jausmų raišką ir juos valdyti;
- 21.6.7. taikyti derybų ir kompromisų būdus.
- 21.7. Šeima ir pedagogai, suvokdami žaidimo prasmę, turi:
 - 21.7.1. leisti vaikui patenkinti įvairiapusių žaidimo poreikį;
 - 21.7.2. saugoti ir palaikyti vaiko žaidimo savarankiškumą ir individualumą;
 - 21.7.3. sugebėti sudominti žaisme, tapti lygiaverčiu žaidimo partneriu, įtakoti žaidimo raidą;
 - 21.7.4. gebėti remtis žaidimu vaikui adaptuojantis ir formuojant sėkmingo mokymosi prielaidas;
 - 21.7.5. vaikui žaidžiant, įžvelgti jo pasiekimus ir spragas bei koreguoti ugdymo tikslus, uždavinius ir metodus.
- 22. Ankstyvasis amžius (nuo 1 iki 3 metų vaikams). Lietuvos vaikų ikimokyklinio ugdymo koncepcijoje (1989) akcentuojama, kad šeima atlieka svarbiausią vaidmenį ugdant vaiką kol jam sukanka treji metai. Mokyklai tenka tik šeimos pagalbininko vaidmuo. Vadovaujantis šia nuostata, Programoje numatoma:
 - 22.1. užtikrinti ugdymo šeimoje tęstinumą (šeimos ir pedagogų sąveika adaptacijos laikotarpiu ir vėliau);
 - 22.2. ugdyti pirmuosius gebėjimus;
 - 22.3. tenkinti svarbiausius šio amžiaus vaikų poreikius;
 - 22.4. kurti ugdymo aplinką ir erdvę žaidimams;
 - 22.5. stebėti vaikų raidą ir vertinti pasiekimus.
- 23. Tėvų ir pedagogų uždavinys – palengvinti vaiko prisitaikymą prie naujų ugdymo ir ugdymosi aplinkybių, rūpintis, kad vaiko išsiskyrimo su tėvais nerimas būtų mažesnis:
 - 23.1. prieš vaikui pradėdant lankyti lopšėlį, stengtis namuose išplėsti vaiku besirūpinančiųjų ratą bent iki 3 asmenų – tuomet vaikas adaptacijos periodu lengviau pripranta prie auklėtojos;
 - 23.2. susikurti išsiskyrimų ir susitikimų su vaiku ritualus, padedančius mažyliui suvokti, jog po išsiskyrimų būna susitikimai;
 - 23.3. lopšelio grupėje kurį laiką likti kartu su vaiku, padėti jam susidraugauti su auklėtoja, susipažinti su vaikais, ištyrinėti aplinką pabuvojant visose kertelėse, pažaidžiant su įvairiais žaislais, padėti priprasti prie dienos režimo;
 - 23.4. po kurio laiko trumpam atsiskirti nuo mažylio – išeiti už durų, pasakant: „Aš trumpam išeinu, bet tuoj sugrįšiu. Jei tau manęs prireiktų, aš būsiu už durų“.
- 24. Tėvai turėtų tinkamai elgtis išsiskyrimo ir susitikimų metu:
 - 24.1. neskubinti kėlimosi ir ruošos: apsikabinti, pasibučiuoti, pasisveikinti, tvarkytis skambant nuotaikingai dainelei, ramiai ir sočiai pavalgyti, pasirinkti žaisliuką ir daiktus, kuriuos mažylis norėtų nešti į lopšėlį, kalbėtis, ką ir su kuo lopšelyje jis žais, kas malonaus jo laukia;
 - 24.2. nepamiršti išsiskyrimo ritualo su namiškiais, patvirtinančio vaikui, jog jis sugrįš namo;
 - 24.3. vaikų grupėje surasti mažyliui patinkantį žaidimą, kad, atsisveikinęs su mama ar tėčiu, jis turėtų ką veikti; palikti iš namų pasiimtus žaislus ir daiktus – tai namų dalelė kitoje aplinkoje;
 - 24.4. trumpai atsisveikinti pasibučiuojant ir pasakant: „Išeinu į darbą. Tu pažaisi, pabūsi lauke, pavalgysi ir pamiegosi, tada aš sugrįšiu, ir mes eisime namo“; susitarti, jog vaikas galės pamojuoti per langą;
 - 24.5. vakare nepamiršti susitikimo ritualų lopšelyje ir su namiškiais – skirti laiko mažyliui, su juo žaisti, skaityti, apsikabinti, paglostyti, kad vaikas, einantis į lopšėlį, nepasijustų atstumtas, pamirštas, kad intensyvaus bendravimo dėka stiprėtų mama, tėtį ir vaiką jungiantys saitai.
- 25. Auklėtoja turi:
 - 25.1. per pirmuosius susitikimus paimti ir panešioti mažylį, sodintis ant kelių, laikyti už rankos, priglausti, paglostyti, rodyti džiaugsmingą meilumą, kad prie tėvų susiformavusį prierašumą vaikas perkeltų ir jai;

25.2. adaptacijos laikotarpiu pasiūlyti įdomių žaidimų ir veiklos, kad rytas būtų itin džiugus ir įdomus. Prieš išeinant į namus parodyti žaisliukus, su kuriais bus galima įdomiai pažaisiti rytoj;

25.3. prisiminti ir taikyti vaiko raminimo būdus, nesistengti pakeisti vaiko įpročių, elgtis, suteikiant kiek galima daugiau malonių išgyvenimų, skirti daug dėmesio;

25.4. informuoti tėvus, kaip mažylis jautėsi jiems išėjus, pagalvoti, ką daryti kitaip.

26. Ypatingas dėmesys lopšelio grupėje skiriamas vaikų jausmų ugdymui:

26.1. pripažinti vaikų jausmus, neneigti jų. Suaugusieji nepripažįsta tam tikrų jausmų ir kai kuriuos draudžia: „Nebijok“, „Negražu pykti“, „Nusišypsok“. Auklėtojos ir šeimos nariai tokiais teiginiiais parodo vaikams, kad jų jausmai klaidingi ir vengtini. Programoje visi ugdytiniai skatinami priimti vaikų jausmus tokius, kokie yra ir paaiškinti, kodėl reikia elgtis vienaip ar kitaip;

26.2. vaikus įžeidžia suaugusiųjų žodžiai: „Nebūk mažas“ ar „Juk nenori, kad pasakyčiau tavo mamai, koks tu blogas“. Gėdinami vaikai ima nepasitikėti savimi, abejoti, jaučiasi nevisaverčiai. Visi jausmai yra tikri ir teisėti;

26.3. pripažinti skausmingas situacijas, neiškraipyti tikrovės. Norėdami apsaugoti vaikus nuo sunkių išgyvenimų, suaugusieji nepasako, kas vaiko laukia. Žodžiais pasakyta tiesa leidžia išvengti apgaulės spąstų;

26.4. būti pastoviams, staiga nekeisti savo elgesio. Staigi nuotaikų kaita sukelia vaikams baimę ir priešišumą. Būtina paaiškinti vaikams, kaip ketinama elgtis ir stengtis, kad jūsų elgesys būtų patikimas ir nuspėjamas;

26.5. kalbėti su vaikais apie jų jausmus. Lopšelyje ir darželyje svarbu pažinti vaikus „jausmų žodynu“. Geriausiai suvokiami pačių patiriami jausmai, naudingiausia juos įvardinti ir apibūdinti jų pasireiškimo momentu;

26.6. atidžiai stebėti vaikus. Atidžiai stebėti vaikų veido išraišką, balso toną, kūno judesius. Esama paastrėjusių ir nuosaikių, teigiamų ir neigiamų jausmų, apie kuriuos dera pasikalbėti;

26.7. įvardinti jausmus. Trumpai įvardinkite, ką vaikas jaučia. Kalbėkite paprastai: „Atrodai nuliūdęs“ ar „Atrodai patenkintas“;

26.8. kuo įvairiau apibūdinti jausmus. Pradėkite nuo pagrindinių emocijų: laimingas, piktas, liūdnas, išsigandęs. Pereikite prie giminingų sąvokų: patenkintas, nepatenkintas, nuobodžiaujantis, sujaudintas. Kūnu, veidu ir balsu išreikškite nežinomo žodžio prasmę. Papildomu sakiniu paaiškinkite pavartotą žodį: „Jonuk, atrodai nusivylęs. Nesiseka dėlionė“. Įvardindami vaiko jausmus, pripratinsite juos būti dėmesingesniais. Vaikams bręstant, žodžiai įgyja daugiau prasmės ir padeda jiems geriau suprasti savo jausmus;

26.9. padėti vaikams pastebėti kitų žmonių jausmus. Vaikai privalo žinoti, kaip kiti žmonės jaučiasi įvairiose situacijose:

26.9.1. atkreipkite dėmesį į konkrečius elgesio požymius, apibūdinančius tam tikrą jausmą ir nusakykite juos žodžiais: „Onutė juokiasi. Ji laiminga“ ar „Linukas verkia, vadinasi, jis nelaimingas“;

26.9.2. atkreipkite vaikų dėmesį į įvykius, sukeliančius žmonių jausmus: „Ritutės mama šiandien ateis mums paskaityti pasakos. Rita labai džiaugiasi“.

27. Įstaigos Programoje vadovaujamosi šiais metodais:

27.1. Žaidybinis metodas. Skatina vaikų teigiamas emocijas, padeda formuoti socialiniams įgūdžiams, natūraliu būdu sukonzentruoti dėmesį į ugdomąją veiklą;

27.2. Vaizdinis metodas. Nukreiptas į vaizdinių formavimą apie vaikus supančio pasaulio objektus ir reiškinius;

27.3. Praktinis metodas. Pagalba vaikams padedama per veiklą pažinti ir suprasti juos supančią aplinką;

27.4. Žodinis metodas. (Pasakojimas, pokalbis) suteikiantis galimybę perduoti informaciją;

27.5. Kūrybinis metodas. Sudarantis sąlygas vaikams kelti ir įgyvendinti savo idėjas, ieškoti problemų sprendimo būdų;

27.6. Projektinis metodas. Padedantis formuoti įvairesnį ugdymo procesą.

28. Metodai nėra statiški, jie papildomi, atnaujinami, atsižvelgiant į vaikų norus, pedagogų sumanymus, vietas, šeimos rekomendacijas, pedagogų gerą patirtį.

29. Veiklos turinys išdėstomas temomis. Tema plėtojama, besiremiant įvairiais šaltiniais.

1 lentelė

Vaiko raidos ir ugdymo (si) sritys	Ugdymo uždaviniai	Vaikų veiksmas
Žaidimas	<p>Palaikyti gyvą vaiko domėjimąsi viskuo, kas jį supa, sudarant atitinkamą galimybę tyrinėti stebėti eksperimentuoti, judesius, daiktus.</p> <p>Padėti įvaldyti veiksmus su daiktais, jų pakaitalais, akcentuojant jų žaidybinį pobūdį, juos išskiriant, pabrėžiant.</p> <p>Skatinti ir palaikyti vaiko gebėjimą apsimesti „lyg tai“, suvokti, pamėgdžioti ir modeliuoti žaidime įvairias gyvenimiškas vaikui situacijas, suaugusiųjų veiksmus, gestus, kalbą, elgesio prasmę.</p> <p>Skatinti vaiko iniciatyvą ir aktyvumą, drąsą rizikuoti, siekį patirti sėkmę, suprantant, kad svarbiausia – pats pažinimo procesas, o ne jo rezultatas.</p>	<p>Žaidžia siužetinius-vaidmeninius žaidimus, kuriais mėgdžioja suaugusiųjų veiklą. Žaidimui savarankiškai pasirenka žaislus, susikaupia.</p> <p>Žaidžia statybinius-konstrucinius žaidimus, pavadina statybines detales, įvairiai jas dėlioja. Susipažįsta su smėlio, vandens, sniego savybėmis.</p> <p>Lygina žaislus pagal dydį, spalvą, formą, pavadina žaidime naudojamus daiktus, siužetinius žaislus.</p> <p>Žaidžia pagrindinius judesius lavinančius žaidimus: ėjimą, bėgimą, laipiojimą, mėtymą ir kt.</p> <p>Žinomus veiksmus su žaislais perkelia į naujas žaidybines situacijas.</p> <p>Žaidžia inscenizacijas pagal žinomus literatūros kūrinius.</p> <p>Savarankiškai konstruoja, žaidžia su statybinėmis detalėmis.</p> <p>Žaidžia žaidimus, įtvirtinančius daiktų ir jų savybių suvokimą, lavinančius pirštų judesius, kalbą, mąstymą, dėmesį.</p> <p>Žaidžia nesudėtingus judrius žaidimus (bėgimas viena kryptimi, judesiai ratelyje, liaudies žaidimai ir kt.)</p>
Gyvenimo įgūdžiai	<p>Didinti vaiko pasitikėjimą savo galimybėmis ir pačiu savimi.</p> <p>Padėti vaikui įgyti daugiau savarankiškumo.</p> <p>Ugdyti drąsą bandymams, eksperimentuoti, tyrinėti, atrasti.</p>	<p>Formuojasi savitvarkos įgūdžiai.</p> <p>Padedami auklėtojos nusivelka drabužius, nusiauna batus (atsisega dideles sagas, atsiriša batų raištelius), nusivilkтус darbužius padeda tam skirtoje vietoje, bando apsivilkti drabužius ir apsiauti batus.</p> <p>Bando pats valgyti, naudotis stalo įrankiais, pavalgius padėkoti, pristumti kėdutę.</p> <p>Padedant suaugusiam atsiraito rankoves, plauna rankas ir veidą; naudojasi muilu, veidą nusišluosto, pakabina rankšluostį prie savo simbolio, naudojasi nosine, servetėle, tualetu.</p>
Bendravimas,	Skatinti vaiką išreikšti vis įvairesnes emocijas bei jausmus ir	Rodo emocinės savijautos ženklus: susikaupimo, komentavimo.

<p>savęs ir kitų pažinimas (komunikacija)</p>	<p>atsakyti į kito jausmų raišką. Užmegzti artimą emocinį ryšį su vaiku, prisitaikyti prie jo bendravimo ritmo ir poreikių, sudarant sąlygas ugdytis saugiam prieraišumui. Skatinti vaiko poreikį bendrauti su kitais vaikais; Padėti perprasti namų ir grupės tvarką ir skatinti jos laikytis. Palaikyti ir skatinti natūralų domėjimąsi savimi ir aplinkiniu pasauliu.</p>	<p>Bendrauja su vaikais ir suaugusiais, drauge žaisdami įgyja pradinius bendravimo įgūdžius. Reiškia jausmus, pasako ko nori, klausia ką nori sužinoti, kalba apie teigiamus ir neigiamus išgyvenimus.</p>
<p>Kalba</p> <p>Judėjimas</p>	<p>Tenkinti mažų vaikų poreikį bendrauti ir pažinti pasaulį. Padėti jiems suvokti kalbos prasmes. Ugdyti sakinę kalbą. Ugdyti estetinę vaikų kalbos nuostatą.</p> <p>Sudaryti saugią, sveiką augimo ir judėjimo aplinką. Tenkinti vaiko judėjimo poreikį, palaikyti jo fizinį aktyvumą. Skatinti įvaldyti vis naujus judėjimo būdus, sudaryti sąlygas juos kartoti. Puoselėti individualias fizines galias: judrumą, vikrumą, drąsą.</p>	<p>Nuo bendravimo gestais ir mimika pereina prie garsų junginių ir žodžių. Pavadina artimuosius, daiktus, žaislus, veiksmus. Randa ir pavadina įvairaus dydžio, spalvos daiktus. Stebi ir pavadina žinomus gyvūnus ir paukščius bei juos vaizduojančius paveikslėlius, inscenizacijas. Sudaro kelių žodžių sakinį, atsako į klausimus. Atlieka nesudėtingus įpareigojimus. Klausosi skaitomų kūrinių: trumpų pasakų, eilėraščių. Žaidžia pirštukų žaidimus. Vartoja įvardžius (aš, tu, mes, man),rieveiksmius (čia, ten), būdvardžius (didelis, mažas, linksmas, šaltas ir kt.). Eina nurodyta kryptimi, apeina daiktus; Eina ant pirštų galų. Pereina nuo ėjimo prie bėgimo ir nuo bėgimo prie ėjimo. Bėga paskui auklėtoją, bėga nuo jos, bėga įvairiomis kryptimis. Paveja riedančius daiktus, prabėga tarp dviejų linijų neužminant ant jų. Šokinėja abiem kojom vietoje ir lengvai judant pirmyn. Pasielia daiktą pakabintą aukščiau ištiestų rankų. Ridena, mėto, gauda kamuolį. Ridena kamuolį pirmyn ir stengiasi jį pavyti, ridena kamuolį vienas kitam, meta kamuolį tolyn nuo krūtinės, iš už galvos kaire ir dešine</p>

		<p>ranka, permeta kamuolį per virvutę, ištiestą krūtinės aukštyje. Meta kamuolį į ant žemės padėtą taikinį.</p> <p>Ropoja, prašliaužia pro kliūtis.</p> <p>Perlipa per kliūtį, gulintį ant grindų, eina gimnastikos suoleliu.</p> <p>Eina vorele vienas paskui kitą, po signalo eidami keičia kryptį.</p> <p>Žaidžia judrius žaidimus.</p>
--	--	--

30. Ikimokyklinis amžius. Ikimokyklinis vaikų amžius (3-5 gyvenimo metai) yra ypatingas. Šiuo gyvenimo tarpsniu jie pradeda pasitikėti kitais žmonėmis, esančiais už šeimos ribų, įgauna nepriklausomybės ir savikontrolės, mokosi perimti iniciatyvą ir eksperimentuoja su savo aplinka, norėdami sužinoti, kas vyksta, kai jie bendrauja su kitais žmonėmis, ir išbando daiktus bei medžiagas. Ikimokyklinio amžiaus vaikai bendraudami vartoja daug žodžių, sudėtingas frazes ir sakinius. Vaikų, išmokusių suprasti kitus ir aiškiau reikšti savo mintis, patirtis tampa turtingesnė.

31. Ikimokykliniame amžiuje sąlyginai išskiriamos penkios kompetencijų grupės, kurios sudaro ikimokyklinės programos pagrindą:

31.1. socialinė kompetencija – gyventi ir būti greta, kartu;

31.2. sveikatos saugojimo kompetencija – sveikai gyventi, saugiai judėti ir veikti;

31.3. pažinimo kompetencija – tyrinėti ir atrasti pasaulį;

31.4. komunikavimo kompetencija – klausytis, kalbėti, bandyti skaityti, rašyti, išreiškiant save ir bendraujant su kitais;

31.5. meninė kompetencija – įsivaizduoti, pajauti, kurti, grožėtis.

32. Visos kompetencijos yra glaudžiai tarpusavyje susijusios ir dažnai iš dalies persipina.

33. Vienos kompetencijos raida veikia ir yra veikiama kitų kompetencijų raidos, todėl būtina atsižvelgti į kiekvieną kompetenciją.

2 lentelė

Ugdytinios kompetencijos	Ugdymo uždaviniai	Vaikų veiksmas
Kūrybiškumas (dailė, muzika)	<p>Sukurti regėjimo, lytėjimo ir kitais įspūdžiais stebėti aplinką.</p> <p>Vaiko erdvę praturtinti tautodailės, vaizduojamosios dailės kūriniais, jų atvaizdais, vaikų knygelėmis.</p> <p>Sudaryti galimybę matyti, o vėliau ir pačiam dalyvauti įvairioje dailės raiškoje (piešimo, tapymo, lipdymo, konstravimo).</p> <p>Sudaryti sąlygas kaupti, plėtoti muzikinius įgūdžius; lavinti jutiminį klausos aštrumą; plėtoti muzikinius gebėjimus ir skatinti muzikinę vaiko raišką.</p> <p>Sukurti tinkamą aplinką</p>	<p>Domisi dailės kūriniais, atpažįsta matytus objektus, reiškinius.</p> <p>Pasidžiaugia savo ir kitų vaikų darbais.</p> <p>Susipažįsta su piešimo, tapymo, štampos, aplikavimo, lipdymo priemonėmis, jomis naudojasi.</p> <p>Piešia kreida ant asfalto, pagaliuku ant smėlio, žemės, sniego.</p> <p>Pradeda orientuotis popieriaus lape.</p> <p>Pradeda vaizduoti konkrečius daiktus.</p> <p>Pradeda pažinti ir pavadinti spalvas.</p> <p>Susipažįsta su plastilinu, modelinu, moliu. Atskiria iš didesnio gabalo mažesnę, minko, volioja, sujungia kelis gabalėlius.</p> <p>Klausosi linksmų, ramių muzikos kūrinėlių, dainuojamų ar grojamų instrumentais.</p> <p>Dainuoja daineles. Eina ritmiškai, ploja, trepsi, stuksena įvairiais žaislais bei muzikos</p>

	<p>laisvai, natūraliai muzikinei raidai.</p> <p>Įjungti muziką į visą vaiko veiklą, siekiant įvairiapusio jo ugdymo.</p>	<p>instrumentais.</p> <p>Judesiais perteikia linksmos, ramios muzikos nuotaikas (bėgioja, mojuoja rankomis, žygiuoja)</p> <p>Eina rateliu susikibę rankomis, perteikia būdingus personažam judesius.</p> <p>Kartu su vaikais žaidžia muzikinius ratelius.</p>
<p>Socialinė kompetencija</p>	<p>Palaikyti gyvą vaiko domėjimąsi viskuo, kas jį supa, sudarant galimybę eksperimentuoti, tyrinėti judesius, daiktus.</p> <p>Skatinti ir palaikyti pamėgdžioti ir modeliuoti žaidime įvairias gyvenimo situacijas, suaugusiųjų veiksmus, gestus, kalbą, elgesio prasmę.</p> <p>Skatinti veikti, bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.</p>	<p>Žaidimo metu pratinasi pastebėti ir priimti kitų vaikų dėmesį, palankumo ženklus, pats rodo palankų ir pagarbų dėmesį kitiems.</p> <p>Kasdieninės veiklos metu domisi kitu, jo žaislais, sumanymais, nuomone, jausmais.</p> <p>Pratinasi klausytis ir girdėti kalbantįjį, atsako į klausimus, paaiškina, pats klausia, kalbina, pasakoja.</p> <p>Vaikai tariasi, siūlo, išklauso ir palaiko sumanymus, derina ketinimus, veiksmus.</p> <p>Vaikas kūrybiškai plėtoja sumanymus įvairios veiklos metu analizuoja pedagogų, tėvų pasiūlytas jam įdomias temas, idėjas, žaidimus, skatinančius tyrinėti savo kūną, jausmus, mintis, kalbą, atskleidžia savo norus, polinkius, gabumus.</p>
<p>Sveikatos saugojimo kompetencija</p>	<p>Garantuoti vaikui saugius, turiningus, džiugius ir kūrybiškus metus.</p> <p>Gerbti ir palaikyti vaiko žaidimą, sudaryti sąlygas jo plėtočiai.</p> <p>Sergėti ir stiprinti vaiko psichinę ir fizinę sveikatą, garantuoti jo saugumą.</p> <p>Padėti adaptuotis naujoje ugdymosi aplinkoje, tenkinti aktyvumo ir judėjimo poreikį.</p>	<p>Sveikatos valandėlių metu sužino kaip atrodo ir jaučiasi sergantis žmogus, ieško negalavimo priežasčių ir jų pašalinimo būdų bei priemonių, sužino apie sveiką gyvenimo būdą, higieninius reikalavimus.</p> <p>Kiekvieną rytą atlieka rytinę mankštą.</p> <p>Naudojasi asmeniniais higienos reikmenimis (šukomis, burnos skalavimo stiklinaitėmis, vienkartinėmis nosinaitėmis ir kt.).</p> <p>Kiekvieną dieną (esant palankiam orui) eina pasivaikščioti į lauką, laiku keliasi, eina dienos poilsio, atlieka oro ir vandens procedūras, dalyvauja kūno kultūros užsiėmimuose, sveikatingumo savaitėse, sporto šventėse.</p> <p>Susipažįsta su maisto reikšme žmogaus sveikatai, sveikos mitybos reikalavimais, žino, kad vaisiai ir daržovės – vitaminų šaltinis, aiškinasi mitybos piramidės sudėtį.</p> <p>Praktinės veiklos metu susipažįsta su stalo dengimo reikalavimais. Kasdienio maitinimosi metu, naudodamiesi stalo</p>

		<p>įrankiais, įgyja praktinių gebėjimų teisingai naudotis stalo įrankiais.</p> <p>Žaidžia, juda, aktyviai veikia bei ilsisi, turi galimybę pasidalinti su draugais ir pedagogais ne tik džiaugsmingais, bet ir skaudžiais išgyvenimais, sulaukdamas jų paramos bei pagalbos, vaikas jaučiasi saugus, auga atviras, pasitikintis savimi.</p> <p>Žaidžia lauko, sportinius bei judrius žaidimus, žaidimų aikštelėje mokosi važinėti dviratuku, paspirtuku, žiemos metu rogutėmis ir t.t., dalyvauja estafetėse, sportinėse pramogose, varžybose, išbando savo jėgas, vikrumą, drąsą, mokosi laimėti ir garbingai pralaimėti.</p>
Komunikavimo kompetencija	<p>Ugdyti sakinę vaiko kalbą kaip saviraiškos, bendravimo, pažinimo priemonę, ugdyti vaiko poreikį knygai.</p>	<p>Vaikai klausosi sekamų pasakų, sakmių, padavimų, skaitomų literatūros kūrinių, deklamuojamų eilėraščių, muzikos įrašų.</p> <p>Atpasakoja pagal pasakojimą, pasakoja pagal paveikslą, piešinį, pagal įvykių kortelių seką, seka girdėtas pasakas, kuria savo pasakojimus.</p> <p>Kalbinius įgūdžius įtvirtina per vaidybines veiklas, šventes ar kitus renginius.</p> <p>Varto knygeles, parašytas įvairiomis kalbomis, bando rasti raidžių panašumus ir skirtumus, kopijuoja raides.</p> <p>Kuria knygeles, grupės laikraštį, sveikinimo atvirukus, žemėlapius, kalendorius ir kt. Pagal galimybę lankosi bibliotekoje, parodose.</p> <p>Klausosi įvairių regionų, šalių, kraštų kalbos, ją bando pamėgdžioti. Kalboje vartoja ištiktukus, jaustukus, mažybinius ir maloninius žodelius, vienas kitą sakinio dalis išskiria intonacija. Per įvairias pratybas lavinamas balso stiprumas, kalbėjimo tempas, kalbinis kvėpavimas, įvairinama intonacija.</p>
Pažinimo kompetencija	<p>Plėsti vaiko supratimą apie aplinkinį pasaulį sudarant galimybes patirti pažinimo džiaugsmą.</p> <p>Plėtoti intelektinius gebėjimus, atrasti ir perimti įvairius pasaulio pažinimo būdus.</p>	<p>Kaupia informaciją apie pasaulį, žmones, įvairias profesijas, transporto priemones, augaliją, gyvūniją, metų laikus, gamtos reiškinius, paros ypatumus, šeimą, tarnybas, kaimą ir miestą, gimtinę, savo šalį, jos žmones ir tradicijas, šventes.</p> <p>Sistemina, klasifikuoja, apibendrina elementarią informaciją, skaičiuoja, matuoja, lygina, grupuoja, eksperimentuoja.</p> <p>Dalyvauja pažinimo, tyrinėjimų ir atradimų savaitėje. Aiškinasi savo miesto savitumus, įžomybes, stebi gimtinės gamtos grožį.</p> <p>Ugdamosios veiklos metu susipažįsta su</p>

		<p>artimiausioje aplinkoje esančių žmonių profesijomis, jų darbo specifika.</p> <p>Stebėjimų metu susipažįsta su nuosekliais gamtos pakitimais rudenį, žiemą, pavasarį, vasarą, žmonių atliekamais žemės ūkio darbais įvairiais metų laikais, pastebėti pokyčius tarp augalų oro būklės ir augalų augimo bei gyvūnų gyvenimo.</p> <p>Aiškinasi, kuo kiekvienas metų laikas patrauklus, gražus, kokios šventės švenčiamos skirtingu metų laiku.</p> <p>Aiškinasi, iš kokių dalių sudarytas augalas, iš kur jis atsiranda, kokių reikia sąlygų, kad augalas augtų ir duotų vaisių, kokia jo reikšmė gamtai ir žmogui.</p> <p>Ieško išskirtinių augalo požymių bei savybių.</p> <p>Grupėje augina augalus, juos prižiūri ir stebi augimo stadijas, pokalbių metu apibendrina turimą informaciją, ją perteikia savo piešiniuose.</p> <p>Įvairių priemonių pagalba kaupia informaciją apie naminius ir laukinius gyvūnus.</p>
<p>Meninė kompetencija</p>	<p>Ugdyti vaiko kūrybiškumą, lavinti jautrumą aplinkos estetikai ir meno reiškiniams, pagarbą tradiciniam menui, skatinti atskleisti save meno priemonėmis ir kitais būdais</p>	<p>Muzika.</p> <p>Klausosi įvairios muzikos ir garsų dainuoja, atlieka ritminius judesius, improvizuoja.</p> <p>Šoka įvairius šokius, liaudies ratelius, žaidžia liaudies žaidimus.</p> <p>Dalyvauja įvairiose šventėse, susipažįsta su mūsų krašto kultūra ir tradicijomis.</p> <p>Pagal galimybes lankosi koncertuose.</p> <p>Vaidyba.</p> <p>Vaikai žaidžia socialinius žaidimus, kuriuose atkuria ir naujai kuria regėtus socialinius vaidmenis.</p> <p>Vaidindami improvizuoja trumpas sceneles be žodžių ir su žodžiais, pavieniui ir su partneriu, vaidybą sieja su kita veikla.</p> <p>Žaidžia dramos lėlių ar šešėlių teatrą.</p> <p>Dekoruoja vaidinimui skirtą vietą.</p> <p>Pagal galimybes lankosi spektakliuose.</p> <p>Dailė.</p> <p>Piešia, tapo įvairiomis priemonėmis ir ant įvairių medžiagų ir paviršių, naudoja įvairią techniką (monotipija, koliažas, grotazas ir kt.)</p> <p>Aplikuoja iš paruoštų formų, patys plėšo ar kerpa įvairias atsitiktines formas iš popieriaus, tušinuku, pieštuku ar flomasteriu nupiešia smulkesnes detales.</p> <p>Štampuoja įvairiomis priemonėmis ir ant įvairių medžiagų ir paviršių.</p> <p>Lipdo iš molio, modelino, plastilino bei sūrios tešlos.</p>

		Kuria darbelius iš gamtinės bei buitinės medžiagos. Kuria statinius iš įvairių rūšių konstruktorių.
--	--	---

V. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

34. Auklėtojos nuolat stebi ir fiksuoja visų vaikų veiklą ir elgesį. Vaikų stebėjimas numatomas savaitiniuose ugdymo planuose. Vertinama:

34.1. pagal 5 raidos sritis – kalbą, socialinę ir emocinę raidą, pažinimo įgūdžius, viso kūno judesius, pirštų ir riešo judesius;

34.2. pagal kompetencijas – socialinę, komunikavimo, pažintinę, sveikatos saugojimo ir meninę.

35. Vaikų pasiekimai vertinami du kartus per metus - rudenį ir pavasarį. Vertinant vadovaujamosi vaiko raidos stebėjimo orientyrais.

36. Vaikų ugdymo pasiekimams vertinti taikomi šie metodai ir būdai: vaiko mintys, stebėjimas, interviu su vaiku, vaiko veiklos analizė, specialistų komentarai, tėvų pastebėjimai, individualios programos.

27. Vertinimo rezultatai naudojami lopšelio-darželio „Sigutė“ Programos atnaujinimui, Programos kokybės tobulinimui.

28. Ugdymo pasiekimų vertintojai: pedagogai, specialistai, tėvai, vadovas.

VI. NAUDOTA LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

29. Adaškevičienė A. Judėjimo džiaugsmas. Lietuvos ikimokyklinukų fizinio aktyvumo optimizavimo programa. 1996.

30. Ankstyvojo ugdymo vadovas / Monkevičienė O. (Sud.) Vilnius: Minklės leidyba, 2001.

31. Artyn vaiko (2 dalys). Vilnius: Polilogas, 1997, 1998.

32. Bakūnaitė J. Humanistinio vaikų ugdymo programa. Auginu gyvybės medį. Vilnius: Eugrimas, 1998.

33. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2003.

34. Gražienė V. Kai kurie ikimokyklinio ugdymo praeities ir dabarties santykio aspektai // Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis. Vilnius: Leidybos centras, 1999, p. 20-23.

35. Grigaitė B. Protinio vaikų brandinimo programa. Kaunas, Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 1996.

36. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr.I-983.

37. Juodaitytė A. Vaikų darželis Lietuvoje ir pasaulyje: sisteminės kaitos tendencijos // Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis. Vilnius: Leidybos centras, 1999, p. 39-46.

38. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Programa pedagogams ir tėvams. Vilnius: Leidybos centras, 1993.

39. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex, 2002.

40. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Žin., 1991, Nr. 23-593; 2003, Nr. 63-2853; 2011, Nr. 38-1804).

41. Lietuvos Respublikos Seimo 2003-07-04 nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl Valstybės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų“ (Žin., 2003, Nr. 71-3216).

42. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-01-24 nutarimas Nr. 82 „Dėl Valstybės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 12-391).

43. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005-04-18 įsakymas Nr. ISAK-627 „Dėl ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo“ (Žin., 2005, Nr. 52-1752; 2011, Nr. 71-3448).

44. Lietuvos vaikų ikimokyklinio ugdymo koncepcija, 1989.

45. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2006.
46. Monkevičienė O. Užsienio valstybių ikimokyklinio ugdymo programų modeliai. Vėrinėlis. Knyga auklėtojais. II dalis. Vilnius: Leidybos centras, 1995, p. 6-9.
47. Monkevičienė O. Naujojo ugdymo turinio bei kūrybinio jo įgyvendinimo būdų psichologinės-pedagoginės ištakos. Vėrinėlis. Knyga auklėtojais. I dalis. Vilnius: Leidybos centras, 1995, p. 78-82.
48. Monkevičienė O. Reformuojamo ikimokyklinio ugdymo turinio sudarymas ir diegimas // Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis. Vilnius: Leidybos centras, 1999, p. 51-57.
49. Rauckis J., Drungilienė D. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūno kultūros programa. Vilnius, 2003.
50. Staerfeldt E., Mahiasen R. Ch. Pedagogika ir demokratija. Vilnius: Aidai, 1999.
51. Stoll L., Fink D. Keičiame mokyklą. Vilnius: Margi raštai, 1998.
52. Šeibokienė G. Ikimokyklinis ugdymas: kur esame ir kur link eisime // Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis. Vilnius: Leidybos centras, 1999, p. 47-50.
53. Vaikų darželio programa „Vėrinėlis“. Vilnius: Leidybos centras, 1993.
54. Verseckienė O., Marcinkas F. ir kt. Po tėviškės dangum. Etninio ugdymo gairės. 1995.
-